

RIKSANTIKVAREN
Postboks 1483 Vika
0116 OSLO

Dato: 26.04.2024
Vår ref: 24/09745-4
Deres ref:
Saksbeh.: Hege Kristin Martinsen

Svar på høring av bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer

Agder fylkeskommune fikk 01.03.2024 tilsendt Riksantikvarens forslag til bevaringsstrategi for kystens kulturmiljø, med en invitasjon til å gi et innspill innen 2. mai 2024. Spesielt bes det om innspill på avgrensning av strategien og valg av deltemaer.

Siden Bevaringsstrategien for kystens kulturmiljø vil legge føringer for fylkeskommunens arbeid i årene som kommer, ønsker vi å forankre vårt høringssvar hos våre fylkespolitikere. Riksantikvaren hadde ikke anledning til å gi utsatt frist slik at vi kunne legge frem høringssvar til behandling hos Hovedutvalg for næring, kultur og miljø den 23.05.2024 før innsendelse. Vi velger derfor å sende vårt høringssvar nå, men gjør oppmerksom på at vedtak og eventuelle merknader fra den politiske behandling vil ettersendes.

Generelle merknader

Agder fylkeskommune har deltatt i en ressursgruppe i forbindelse med utarbeidelsen av strategien, og har derfor både fulgt prosessen og nå lest strategiforslaget med stor interesse.

Innledningsvis vil vi poengtere at initiativet med å utarbeide nye bevaringsstrategier vurderes som svært positivt. Strategiene vil være et viktig grep for en helhetlig og langsiktig forvaltning av kulturmiljø. Det er spesielt positivt at bevaringsstrategiene rommer lange linjer i historien og kulturminner fra ulike tidsperioder. Dette gir grunnlag for nye arbeidsformer og samarbeid mellom ulike fagområder i kulturminneforvaltningen. Vi synes også det er spennende at bevaringsstrategiene tydelig vektlegger bruken av kulturmiljøene som en ressurs i samfunnsutviklingen. Gjennom ulike verdiskapingsprosjekter og øvrige samfunnsutviklingsoppgaver har vi hatt god nytte av å arbeide parallelt med bevaring og ny bruk av kulturmiljø.

Forslaget sier lite om hvordan bevaringsstrategien skal settes ut i praksis og hvordan ulike virkemidler, herunder både økonomiske, juridiske og pedagogiske, skal knyttes til strategien. Strategien sier også lite om hvordan den vil legge føringer for de ulike forvaltningsnivåene. Dette blir det viktig å arbeide med i tiden som kommer.

Merknader til avgrensning

Forslaget til bevaringsstrategien avgrensner «kysten» til «i, ved eller i umiddelbar nærhet til saltvann», samtidig som den skal favne viktige sammenhenger og kontakt med innlandet og

fjellområder. Strategiens virkeområde omfatter hele kysten og omhandler kulturmiljøer fra alle tidsepoker. Bevaringsstrategien omfatter også kulturmiljøene knyttet til urfolk og minoriteter, som spor etter sjøsamisk, kvensk og de sjøreisendes/romanifolkets virksomhet.

Agder fylkeskommunen mener at avgrensning til saltvann fremstår fornuftig. Likevel blir det noen vanskelige grenseoppganger som må tas stilling til i tiden som kommer. På Agder har vi eksempelvis mange kulturminner og kulturmiljøer knyttet til utskiping og handel med tømmer. Det er ikke klart om disse skal dekkes under denne strategien eller bevaringsstrategien for landbrukets kulturmiljøer, hvor skogdrift og fløtningsanlegg omtales i deltema 3 «Kulturmiljøer i skog». Tilgang til tømmer har også dannet grunnlag for flere skipsverft og en rik tradisjon for båtbygging. Kulturmiljø som gjenspeiler verftshistorien er ikke omtalt av strategien pr. nå, men er svært viktige kulturmiljø som bør omtales i strategien (kanskje under «Sjøvegen»?).

Fartøy og båter langs kysten er imidlertid integrert i strategien under ulike deltema. Dette støtter vi, men er samtidig usikre på hvordan fartøy og båter på innsjøer og elver vil håndteres fremover.

Videre er det positivt at forslaget legger vekt på at bevaringsstrategien skal gjelde for hele kysten og omhandle kulturmiljø fra alle tidsepoker. Dette bidrar til å vise tidsdybden i ulike kulturmiljø og gir mange muligheter for opplevelser og formidling.

Kulturmiljø knyttet til urfolk og nasjonale minoriteter er et viktig tema som det er positivt at Riksantikvaren inkluderer i sitt strategiarbeid. I forslaget er dette pr. nå løst som et innsatsområde. Slik vi leser strategiforslaget handler innsatsområder primært om ulike virkemidler for en ønsket utvikling knyttet til bevaring, kunnskap, bruk og opplevelser av kulturmiljø. Når urfolk og nasjonale minoriteter er lagt som et eget innsatsområde fremstår det kunstig. Vi stiller derfor spørsmål med om tematikken «urfolk og nasjonale minoriteter» kunne vært bedre dekket enten som eget deltema eller under ett av de øvrige deltemaene. For Agders del er særlig Romanifolket/de reisendes historie og kulturmiljø relevant, og vi ser for oss at dette passer godt inn under deltemaet «Sjøveien» (eventuelt som eget deltema). For å ta vare på og formidle deres historie og kulturmiljø, vil vi kunne benytte alle de foreslåtte innsatsområdene.

Kystens kulturmiljø bærer ellers preg av kontakt med utlandet og impulser/trender vi har mottatt derfra. Dette kan gjerne kommuniseres tydeligere i strategien. Generelt vil vi oppfordre til at bevaringsstrategiene tar mål om dekke ulike aspekter ved kystens kulturmiljø, også sider som tradisjonelt er mindre kommunisert. Eksempelvis er fiskerens og losens historie formidlet i større grad enn kystkvinnenes historie.

Merknader til deltemaer:

I strategiforslaget er det lagt opp til følgende tre deltemaer:

- 1) Sjøveien
- 2) Naustet - der vi går i land
- 3) Ferie og friluftsliv langs kysten.

Delttemaene er valgt fordi de har visse utfordringer og/eller fordi det er behov for mer kunnskap om dem. Delttemaene har også et potensiale knyttet til ny bruk, verdiskaping og formidling. Agder fylkeskommune vurderer alle de tre deltemaene som viktige og relevante.

Vi savner imidlertid at havet som ressursgrunnlag inkluderes i strategien som et eget deltema. Spesielt tenker vi på fiskerinæringen, hvor både materiell og immateriell kulturarv er undre press som en følge av modernisering i sektoren, endret bosettingsmønster og ny bruk av kystområdene. I et eventuelt deltema om havet som ressursgrunnlag kan også kulturmiljø knyttet til hummerfiske, oppdrett og eventuelt olje inkluderes. Som nevnt over, savner vi også at kulturmiljø knyttet til tømmer og skipsbygging, inkluderes i bevaringsstrategien. Dette ser vi for oss enten kan inkluderes i deltemaet «sjøveien» eller løftes frem i eget deltema.

For de tre foreslåtte deltemaene har vi følgende kommentarer:

Deltema 1, Sjøveien handler om sjøveien eller leia som den viktigste historiske kommunikasjonsåren langs kysten og omfatter kulturmiljøer som uthavner, kystrøyser, handelssteder og anløpssteder for rute- og lasteskip. Fartøyene er også en viktig del av historien og kulturmiljøene.

Dette er et svært relevant deltema for Agder, og mye av vårt pågående arbeid passer godt inn her. Spesielt vil vi trekke frem vårt arbeid med uthavnene, hvor vi både har arbeidet for bevaring, ny bruk, økt kunnskap og formidling. For tiden har vi også et pågående samarbeid med flere kystlag om bruk av verneverdige fartøy i en opplevelsessammenheng. Innen arkeologi kan vi nevne at vi har et pågående samarbeid med Statens naturoppsyn om overvåking av kystrøyser.

Landskap og naturgitte forhold har stor betydning både for hvor leia har gått og for fremveksten av de ulike kulturmiljøene langs kysten. For eksempel har naturlig gode havner utviklet seg til uthavner, og sjøfarende har til alle tider seilt etter kjente landskapsformasjoner. I dag er det en utfordring at landskapet rundt kulturmiljøene bygges ned og/eller sprenges bort, med den konsekvens at lesbarheten til kulturmiljøene forsvinner.

Deltema 2, Naustet – der vi går i land handler om bygninger og konstruksjoner som er bygd for å huse robåter og utstyr for fiske. Inkluderer også forhistoriske konstruksjoner.

Det er positivt og viktig at Riksantikvaren setter søkelys på bevaring og bruk av en bygningstype som i lang tid har vært under press, både som en følge av menneskelig bruk/eventuelt mangel på menneskelig bruk og som en følge av klimaendringer. Når vi leser strategiforslaget, savner vi imidlertid en mer tydelig definering av hva deltemaet favner. Er deltemaet kun tenkt å dekke bygninger og nærliggende uteområde, eller kan også større kulturmiljø omfattes av deltemaet? For Agders del har vi ikke så mange områder med naust/sjøboder alene, og de fleste av disse inngår i et større kulturmiljø (uthavner, ladesteder e.l.). Også de forhistoriske tuftene etter naust og båttopptrekk ligger i jernalderen nær maktsentrene. I middelalder ble de antagelig brukt i forbindelse med leidangen.

Begrepet naust er litt fremmed i deler av landet, og det kan diskuteres om begrepet sjøhus dekker et større geografisk område og flere bruksområder?

Deltema 3, Ferie og friluftsliv langs kysten handler om bruken av kysten til ferie og fritid og omfatter sjøbad, fritidsbebyggelse, feriehem og feriekolonier, hoteller og pensjonater samt fritidsbåter.

Temaet er relevant for Agder. Vi gjør oppmerksomme på at mange av dagens fritidsboliger er eldre boliger som har fått en ny bruk, og mange av dagens «fritidssamfunn» er kulturmiljøer som tidligere har vært knyttet til ulike former for næring. Eksempelvis har flere uthavner i etterkrigstiden hatt en funksjon som fritidssamfunn. Vanligvis har dette skjedd ved at gamle bolighus og sjøboder har fått en ny bruk, men noen steder var turisme også en viktig næring i etterkrigstiden. For eksempel hadde den gamle uthavna Brekkestø flere pensjonat i etterkrigstiden. Ny-Hellesund er igjen kjent for å ha tiltrukket seg flere kunstnere og «intellektuelle», og er i dag en uthavn med både fastboende og sommergjester. I tillegg har vi en del små spredtbygde hytter oppført i etterkrigstiden. Den utfordringen vi oftest støter på når det gjelder kulturmiljø knyttet til ferie og friluftsliv, er at de tradisjonelle fritidsboligene ofte er små og litt «kummerlige» sett med dagens øyne. Nye eiere har derfor ofte et ønske om utvidelse og modernisering, som kan medføre forringelse av de tidstypiske kvalitetene og uheldige terrenginngrep.

Merknader til innsatsområder:

Forslaget til bevaringsstrategi er det foreslått fire innsatsområder, som er felles for alle bevaringsstrategier og deres delmål. Innsatsområdene skal bidra til å nå nasjonale mål for kulturmiljøforvaltningen, knyttet til vern og bruk av kulturmiljø. De fire deltemaene er:

1. Bevaring og ombruk
2. Kunnskap og kompetanse
3. Opplevelse og engasjement
4. Urfolk og nasjonale minoriteter

Vår vurdering av innsatsområdene er at de er relevant og viser en stor bredde i virkemidler. Foreløpig fremstår de ganske generelle, slik at det blir viktig å arbeide med en konkretisering i tiden som kommer.

Vi savner at forslaget til bevaringsstrategien også sier noen om hvordan Riksantikvarens tilskuddsordninger og andre statlige økonomiske virkemidler kan tilpasses de nye bevaringsstrategiene. Vi mener det vil være viktig for en vellykket implementering av strategiene at også økonomiske virkemidler følger med.

Når det gjelder *innsatsområde 1, bevaring og ombruk*, gjør vi oppmerksom på at en særlig relevant utfordring er havnivåstigning. Det er behov for kunnskap om hvordan sjøboder og brygger som med jevne mellomrom blir stående under vann skal håndteres med tanke på materialbruk, metode for vedlikehold og forebygging av større skader.

Under *innsatsområde 2, kunnskap og kompetanse*, er det viktig at dette ikke avgrenses til kunnskapsinnsamling, men også omfatter ny kunnskap gjennom forskning.

Se ellers vår merknad om urfolk og nasjonale minoriteter under merknader til avgrensning.

Avslutningsvis vil vi poengtere at vi gjerne bidrar i det videre arbeidet med implementering og testing av bevaringsstrategien. Vi gjør også oppmerksom på at vi skal i gang med en effektmåling av vår prosjektstøtteordning for kystkultur, noe som kanskje kan være relevant for Riksantikvarens arbeid med indikatorutvikling.

Med hilsen

Yvonne Fernmar Willumsen
Avdelingsleder
Kulturminnevern og kulturturisme

Hege Kristin Martinsen
Rådgiver
Kulturminnevern og kulturturisme

Brevet er godkjent elektronisk.